

CSONGRÁD MEGYE ÉRTELMISEGE

A szocialista építés során a munkásosztály vezető szerepével fejlődő, munkás-paraszt szövetségen alapuló népi-nemzeti egység erősítésében különösen fontos az értelmiség szerepének növekedése. Az elmúlt évek tapasztalatairól szólva Kádár János elvtárs azt így fogalmazta meg a Központi Bizottság 1978. április 19-20-i ülésén "nagyon nagy nyereség a párt-nak, hogy a magyar értelmiséget sikerült megnyerni a szocialista társadalom építése ügyének. Ez tömegbefolyásunk egyik fontos tényezője. Ennek a jelentőségét azért hangsúlyozom, mert az értelmiség szerepe a jövőben a tudományos előrejelzések és a gyakorlat tapasztalatai szerint is növekedni fog. Az értelmiségnek egyre nagyobb befolyása lesz a társadalom, a közvélemény, a közhangulat alakításában. Ez valóságos folyamat, ezért számolni kell vele. Nagy erőfeszítéseket kell tennünk, hogy az értelmiség körében tovább javítsuk politikai munkánkat, és tovább erősítsük az értelmiség elkötelezettségét a szocialista társadalom építése mellett." Németh Károly elvtárs a KB 1979. március 28-i ülésén - szólva az értelmiség arculatáról - utalt arra is, hogy "A képhez az is hozzátartozik, hogy a központi és területi pártszervek és szervezetek az utóbbi időben fokozták a munkát az értelmiség körében. Az értelmiség között folytatott politikai munkában, csakugy, mint általában, a jövőben is fontos feladatnak kell tekinteni politikánk nyílt, őszinte képviselését, a felvetődő kérdések megválaszolását, a rendszeres, sokoldalú tájékoztatást és az eszmecserét az ország, a világ dolgairól, a tennivalókról. S az is feladat, hogy vonjuk be jobban az értelmiségieket a fiatalokat a közös gondolkodásba, a közéletbe, fokozottabban igényeljük segítségüket."

Az értelmiség általános fejlődésén belül figyelemreméltó bizonyos korábbi aránytalanságok fokozatos megszüntetése. Ezek sorában lehet említeni a szakképzettség szerinti, a területi megoszlás szerinti indokolatlan különbségek fokozatos csökkentését, a "vidéki értelmiség" helyzetének többirányú megközelítést.

E helyen - a megyei pártbizottság elemzése alapján - egy megye értelmiségének fejlődéséről kívánunk vázlatos képet adni, a teljesség és az általánosítás igénye nélkül.

Kiindulás, előzmények, körülmények

Az értelmiségi munka áttekintésekor azokból az objektív feltételekből és körülményekből kellett kiindulnunk, amelyek közepette az értelmiség él és dolgozik, mert csak ezek alapján jellemezhető reálisan politikai-eszmei arculata, alkotó tevékenysége, csak így határozhatók meg a fejlett szocialista társadalom építése során jelentkező tennivalókból az értelmiségre váró feladatok. A megyei pártbizottság már több alkalommal foglalkozott az értelmiség munkájával akkor, amikor gazdaság-, tudomány-, ifjúság-, nő-, oktatás-, közművelődés-, egészségügy és káderpolitikai kérdéseket tárgyalt. A mostani áttekintésben ezeknek az elemzéseknek az értelmiségre vonatkozó részeire mindenképpen építettünk, ugyanakkor törekedtünk egy átfogó, a kölcsönhatásokra is kitérő vizsgálatra. Vizsgáltuk a korábbi határozatok végrehajtását is, és áttekintettük a megoldásra váró feladatokat. Az értelmiség vizsgálatának napirendre tűzését az is indokolja, hogy szerepe és jelentősége megnövekedett a megye gazdasági életében, tevékenységének hatása a megyén túl országosan, sőt nem egy területen nemzetközi szinten is jelentkezik, de fontos elem az a nagy felelősség is, amelyet a jövő értelmiségének képzéséből megyénk felsőoktatási intézményei és kutatóintézetei válnak.

Visszatekintés, mai körülmények

Ahhoz, hogy a megye mai értelmiségéről reális kép megalkotására törekedhessünk, szükséges egy bármilyen mozaikszerű, de mégis az előzményeket érzékeltető visszapillantás.

A felszabadulás előtt a megye értelmiségén belül, elsősorban Szegeden, a humán értelmiség volt a meghatározó, amelynek többségét az 1920-as években Szegednek Budapest ellenpólusként történő fejlesztése következtében kialakult sajátos töltésű lokálpatriotizmus jellemezte. Nagy részük a vallásos és nacionalista eszmék hatása alatt állt, ólos szakadók választotta el őket a munkásosztálytól és a parasztságtól. Ugyanakkor a megyében - mint Viharsarok részében -, az értelmiség haladó csoportjai kötődtek a néphez. A Hódmezővásárhelyen, Makón és Szegeden élő kutatók, művészek, orvosok, tanárok egy része megtalálta az utat a haladó társadalmi és politikai mozgalmakhoz, és vállalta a kulturaközvetítés szerepét is /Juhász Gyula, József Attila, Móra Ferenc, Radnóti Miklós, Tornyai János, Endre Béla, a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma és mások/. E pozitív tendencia mellett az értelmiség nagy része - mint sajátosan szerveződött uri-polgári középosztályra - inkább jellemző volt a Horthy-rendszer kiszolgálása, melyet erősített az egyetem Szegedre telepítése, a klinikák építése és a különböző anyagi juttatások.

A felszabadulást követően a megváltozott helyzet és a baloldali pártok, mindenekelőtt a kommunista párt intenzív politikai tevékenységének eredményeként nőtt a népi demokrácia, a szocializmus eszméinek befolyása az értelmiség körében. A párt kezdeményezésére egyes üzemek anyagilag is támogatták a tudósok munkáját, ösztöndíjakat alapítottak egy-egy kutató és művész tevékenységének támogatására. A társadalmi változás hatására megújult az értelmiség szociális és szakmai összetétele, funkciója is. Csongrád megye gazdasági fejlődésére azonban az ötvenes évek elején visszafogottság volt jellemző. Ez kettős értelemben is negatívan hatott a megye értelmiségének fejlődésére: egyrészt az országos átlagnál lassabb volt az értelmiség számbeli növekedése, másrészt lassabban csökkent

az értelmiség egy részében a korábbi kiváltságos helyzetéhez kötődő nosztalgiaja.

Az ötvenes évek második felétől megindult gyorsabb ipari fejlődés, a kiépült alsó-, közép- és felsőfoku oktatás, az általánossá vált egészségügyi ellátás, a tudományos kutatás és a művészeti élet fellendülése megsokszorozta a megyében élő értelmiségiek számát és alapvetően megváltoztatta élet- és gondolkodásmódjukat. A megye értelmiségének számszerű és belső strukturális alakulását és fejlődését elsősorban megyénk felgyorsult gazdasági fejlődése határozta meg. A termelőerők jelentős változása ment végbe a megyében, az ipari termelés az országos átlagnál gyorsabban emelkedett. A mezőgazdaságban - bár kissé megkésve, de mindinkább elterjedtek az iparszerű termelési rendszerek, amelyek a nagyüzemi viszonyok között hatékonyabbá tették a mezőgazdaság termelőerőit /1974-ben a növénytermelés 19 %-a, 1976-ban 28-30 %-a, 1979-ben 50 %-a iparszerűen valósult meg/. Fokozódott a tudomány eredményeinek felhasználása a termelésben, a tudományos módszerek alkalmazása számottevően hatott a megye gazdaságának fejlődésére.

1960-1970 között a gazdasági fejlődés elsősorban extenzív jellegű volt. A beruházások gyors ütemben, az országos átlagot meghaladóan emelkedtek. A termelés bővülésének fő forrása a létszám növelése, új munkahelyek létesítése volt. A III. ötéves terv végére Csongrád fejlett mezőgazdasággal rendelkező ipari megyévé vált.

A korszerű társadalmi termelés folyamatában a szellemi munka súlya és szerepe az elmúlt években megyénkben is erőteljesen nőtt. 1960-ban az aktív keresők 12,6 %-a szellemi dolgozó, 1970-ben 21,9 %-a, mostanra elérte a 25-30 %-ot. Ennél természetesen kevesebb a felsőfoku végzettségűek számára - /1960-ban 2,6 %, 1970-ben 4,6 %, 1973-ban 5,3 %/. Az értelmiséget azonban szőlesebb körnek tekintjük, mint a felsőfoku végzettségűek száma.

A gazdasági struktúra átalakulása maga után vonta a műszaki és agrár értelmiség iránti igény növekedését, ami azt eredményezte, hogy tíz év alatt a műszaki értelmiség létszáma 217 %-kal, az agrár értelmiség létszáma 300 %-kal növekedett. A műszaki és agrár értelmiség nagyarányú számszerű növekedése megváltoztatta a megye értelmiségének belső strukturáját is. Ennek megfelelően csökkent az állam- és jogtudományi végzettséggel rendelkezők aránya /16,3 %-ról 10,6 %-ra/, és a dinamikus fejlődés eredményeként megnőtt az agrár és műszaki, valamint a közgazdasági értelmiség súlya /16,1 %-ról 27,2 %-ra/. Szám szerint az értelmiség továbbra is legnagyobb létszámú csoportját az oktatás és a közművelődés, valamint az egészségügy területén dolgozók képezik. E csoportok szám szerinti fejlődése az elmúlt tíz év alatt 65,5 %-os volt. Az értelmiségen belüli arányuk viszont 63,2 %-ról 56,9 %-ra csökkent.

Az értelmiség szakmai, politikai, közéleti tevékenységében végbontott fejlődés vizsgálatánál figyelembe kell venni a megye néhány sajátosságát is, így - a többi között - azt, hogy - a megye erősen városiasodott jellegű /a szellemi dolgozók 79,4 %-a a városokban, 20,6 %-a községekben él/, ugyanakkor viszonylag nagy még a külterületeken élő népesség száma is /a megye lakosságának 20,6 %-a/, akiknek egészségügyi és kulturális ellátása, valamint az e szolgáltatásokban dolgozó értelmiségiek /orvos, gyógyszerész, pedagógus, népművelő/ élet- és munkakörülményei általában rosszabbak, mint a városokban dolgozóké;

- Szeged megyei város megyén belüli - ipari, közigazgatási, kulturális, egészségügyi, tudományos központ - vonzó hatása igen erős /a megye értelmiségének mintegy 60 %-a él Szegeden/;
- a megye tudományos kutatóbázisainak fejlődése: a Szegedi Biológiai Központ, a Gabonakutató Intézet, a JATE Számítástechnikai Laboratóriuma kiépítése, a hagyományos tudományos kutatás dinamikus fejlesztése;

- a magasán kvalifikált szellemi munkát végzők számának gyors ütemű növekedése /tudományos fokozattal rendelkezők 1969-ben 164, 1976-ban 248, 1978-ban 314 fő/.

Ezek és más sajátosságok a megye értelmiségének tevékenységi körét, valamint politikai-eszmei arculatát rendkívül sokszínűvé teszik. Az egyes ágazatokban tevékenykedő értelmiségiek világnézeti, közéleti aktivitásbeli különbségei ellenére azonban általános közös vonásuk, hogy pártunk politikájával egyetértenek, aktívan részt vesznek politikai célkitűzéseink kialakításában és megvalósításában. Nagyobb részben már a szocialista társadalom neveltjei, többségükben munkás-parasztszülők gyermekeként kerültek az értelmiség soraiba. Egy részének ideológiai, világnézeti meggyőződése azonban heterogén, ezek gondolkodását, magatartását, hagyományait az egyre erősödő és terjedő szocialista eszmék, valamint a szívesen kitartó polgári nézetek egyaránt befolyásolják.

Az értelmiség munkafeltételei, munkakörülményei megyénkben az elmúlt tíz év alatt sokat javultak. Az egyes értelmiségi csoportok munkakörülményeinek fejlődése azonban eltéréseket is mutat. Az iparban a technikai és technológiai fejlődés, a mezőgazdaságban az iparszerű termelés elterjedésének hatására a munkafeltételek nagyarányú változása ment végbe. Lassabb ütemű volt a fejlődés a közoktatásban - az általános iskolában -, a közművelődés területén. Az egészségügy területén kiépült a járóbeteg-ellátást szolgáló rendelőintézeti hálózat, de lassú a kórházak korszerűsítése, nem megoldott az idősek szociális ellátását szolgáló intézmények helyzete sem. Kiemelkedő a tudományos intézetekben dolgozók munkakörülményeikben végbement fejlődés és a műszerezettség, valamint a segéderővel való ellátottság tekintetében az országos színvonalhoz képest jobbak a feltételek, mindez nem mondható el az egyetemi, de különösen a főiskolai kutatómunka feltételeiről vagy a nagy hagyományú Szegedi Nemzeti Színház állapotáról.

Az értelmiség munkája

Az értelmiséget meggyénkben is számos sajátos vonás jellemzi. A vizsgálat során nemcsak az egyes szakmacsoportok különös, specifikus sajátosságainak, hanem a közös, lényeges vonásoknak a bemutatására is törekedtünk, alapvetően politikai szempontból igyekeztünk jellemezni meggyénk értelmiségét. Ebből következően hangsúlyozni kívánjuk az értelmiség felelősségének, szerepének növekedését a gazdasági élet fejlesztésében, a tudományok előrehaladásában, a tudomány közvetlen termelőerővé válásában. Az üzemekben, a termelőszövetkezetekben, az intézményekben és másutt dolgozó értelmiségiek közös feladata az üzem- és munkaszervezés fejlesztése, a gazdaságosságra, hatékonyságra törekvés, a meglévő termelő kapacitás minél jobb kihasználásának szorgalmazása, a munkaidő hatékony felhasználása. Az értelmiség az irányító, szervező és ellenőrző munkában is közvetlenül részese a társadalom előtt álló feladatok megoldásának. Ma már olyan kérdések kerülnek napirendre, mint pl. a szocialista jogalkalmazás, a tanácsai, az államigazgatási munka tökéletesítése, a gazdaságirányítás fejlesztése, a termékszerkezet módosítása, az urbanizációval összefüggő problémák sokasága stb. Ezek a szakkérdésekbe torkolló problémák igénylik az értelmiségiek elemző munkáját, a döntések előkészítő tanácskozáson az aktív és felelős hozzáállást, részvételt a végrehajtásban és az ellenőrzésben.

A fejlett szocialista társadalom építése az osztályok közeledésének folyamatában realizálódik. Mindinkább felszámolódik a fizikai és szellemi munka közötti különbség, a "csak kezüket", illetve a "csak fejüket" használók elkülönültsége. A fizikai dolgozók, a munkásosztály, a parasztság és az értelmiség kapcsolata, egymásra utaltsága szerintünk így vizsgálendő. Ebben nagyon jelentős az egységes szocialista értelmiség kialakulása, és az értelmiség munkájának annak alapján történő megítélése, hogy miként szolgálja a szocializmus építésének mai feladatait. Az értelmiség munkáját az egyes szakterületek néhány sajátossága tükrében vizsgálva a következőkről adhatunk számot.

A műszaki, agrár- és közgazdasági értelmiség az értelmiség dinamikusan fejlődő csoportja. Alkotó tevékenységével közvetlenül szolgálja a szocialista termelő munkát. Tulnyomó többségük munkakörnyezetben végzi tevékenységét. Az üzem mindennapi életének ritmusa, a munkások politikai aktivitása a közéletben való közvetlen részvételre serkent. Az üzem közhangulata közelebb hozza őket a munkások mindennapi gazdasági-politikai problémáihoz, amely nagy nevelőerő. Az iparban és a mezőgazdaságban dolgozó értelmiségiek más értelmiségi rétegeknél közvetlenebb módon élik át a fejlődő gazdasági viszonyok gondolkodását és magatartását meghatározó hatását. A termelés területén dolgozók szemléletében a "termelj többet" elv mellett a "termelj jobban, korszerűbben" elv is növekvő mértékben érvényesül, amely a gyakorlatban az ujitások, szabadalmak növekvő számában, a termékszerkezet korszerűsítésében is tükröződik.

A műszaki értelmiség megyén belüli megoszlását meghatározza az ipar szerkezete és területi elhelyezkedése. A megye iparának állapota differenciált képet mutat, amely befolyásolja a műszaki értelmiség üzemben belüli jelenlétét. A Hódmezővásárhelyi Mérleggyárban magas a műszaki értelmiségiek száma, ugyanakkor a könnyűipari üzemekben viszonylag alacsony. Az új, intenzíven fejlődő iparágakban /pl. olajbányászat/ a műszaki értelmiség létszáma magas. A műszaki értelmiség mindinkább bekapcsolódik a megye közéletébe, részt vállal a város-politikai koncepciók kidolgozásából. Emellett azonban megtalálhatók a gazdaságosságot figyelmen kívül hagyó változtatási javaslatok.

Az agrárértelmiség fejlődését meghatározta a mezőgazdaság iparszerű termelési rendszerének elterjedése, valamint a megyébe települt kutatóbázisok /Szegedi Biológiai Központ, Gabonakutató Intézet, Vetőmagtermeltető Országos Vállalat szentesi Kutató Állomása/ jelenléte. Az agrárértelmiségnek jelentős szerepe van az országos programok /zöltség, hus, cukor stb./ megvalósításában, az országosnál nagyobb ütemű termésművelkedésnek a termelékenység emelésével történő elérésé-

ben. Ma már a megye termelőszövetkezeti, állami gazdasági vezetőinek 60 százaléka rendelkezik felsőfoku végzettséggel, nagyobb részük fiatal. A pályakezdők 50 százaléka az utóbbi években viszonylag rövid idő alatt vezető beosztásba került. A megye talajadottságai különböző termelési típusok kialakulását eredményezték - homoki kultúra, feketeföldi termelés-, amelyek a mezőgazdasági termelés heterogenitásához is vezettek. A természeti adottságok sokszínűsége sajátos követelményeket támaszt az agrárértelmiség számára: egyrészt speciális szakismereteket követel, másrészt korlátozza a szakemberek egyes termelési típusok közti mobilitását. Gondot jelent, hogy a kutatóintézetek által elért eredmények gyakorlati hasznosítása, a termelő üzemek "fogadókészsége" még mindig nem éri el a lehetőségek szerinti mértéket.

A közgazdasági értelmiség többsége vezető beosztásban dolgozik, ezért a termeléshez közvetettabban viszonyul, mint a műszaki és az agrárértelmiség. A közgazdasági értelmiség mind fokozottabban segíti a gazdaságpolitikai célok megvalósítását. Bekapcsolódnak a területi távlati tervekkel kapcsolatban felmerült problémák megoldásába, a termelés hatékonyságát fokozó üzem- és munkaszervezési feladatok végrehajtásába, a közgazdasági propagandamunkába.

A kulturális és tudományos életben dolgozó értelmiségiek

Az elmúlt években a tudomány-, az állami oktatás- és a közművelődéspolitikai megyei elemzése, megvalósítása során az értelmiség e csoportjával sokoldalúan foglalkoztunk. Megállapítható, hogy szakmai felkészültségük, munkájuk, közéleti tevékenységük - éppen a határozatok előkészítése, megvalósítása következtében - jól mérhetően fejlődött.

A pedagógusok társadalmi szerepe számarányuknál - az alsó- és középfoku oktatási, nevelési intézményekben 5.500 pedagógus dolgozik, jelentős részük nő /71 %/ - jóval nagyobb. A családok nagy többségével kapcsolatuk van, így politikai, világnézeti állásfoglalásuk, magatartásuk a lakosság jelentős

részére hatást gyakorol. Az MSZMP Központi Bizottsága 1972-es, az állami oktatás továbbfejlesztéséről szóló határozatának megvalósítása, az Országgyűlés 1978-as őszi ülészakájának elemzése az elmúlt időszakban minden tekintetben megnövelte az iskola, a pedagógusok iránti követelményeket, melynek a megye pedagógusai alapvetően eleget tesznek.

Oktatási intézményeink tanerő-ellátottsága kedvezőbb az országos átlagnál. Nőtt az általános iskolákban és a szakmunkásképző intézetekben dolgozó pedagógusok szakmai, erkölcsi tekintélye, bár a középiskolai tanárok körében ma is tapasztalható a gimnáziumhoz való vonzódás.

A pedagógusok politikai egyetértése az MSZMP KB 1972-es, az állami oktatás továbbfejlesztéséről szóló határozatával mindinkább pedagógiai cselekvéssé válik. Visszaszorulóban van a pedagógiai konzervativizmus. A központi bizottsági határozat nyomán életbe lépett intézkedések /tananyag-csökkentés, korszerű technikai és egyéb eszközök széles körű alkalmazása, az új tantervek, tankönyvek bevezetése stb./ további új feladatokat adnak a pedagógusoknak. Mindez megnövelte a továbbképzésük és önképzésük iránti társadalmi, szakmai igényt. Önképzésüket komolyan veszik, egyre több az alkotó, újító pedagógusok száma, az évente meghirdetett megyei pályázati felhívásra loo-lló igen színvonalas pályamű érkezik. A megye pedagógusai - főleg a felsőoktatási intézmények pedagógiai tanzségein, valamint a Megyei Módszertani Intézeten keresztül - bekapcsolódtak az új tantervek, tankönyvek előkészületi munkálataiba /fakultatív tantárgyblokkos gimnáziumi oktatás, általános iskolai biológia, matematika, családi életre nevelés stb./

A VIII. kongresszusnak kiemelkedő jelentőségű társadalompolitikai döntése volt a származás szerinti kategorizálás eltörlése, amelynek helyességét a tapasztalatok bizonyítják. E döntés nagy hatása a pedagógusok munkájában, egyebek között azért, mert az esélyazonosság tárgyi feltételeinek jó része hiányzott. Így azután az egyenlő esélyek megteremtésének folyamatában a pedagógusok voltak és maradnak még hosszú ideig a

legfontosabb tényezők. Nekik kell hivatásukból gyökerezően többet adniok annak érdekében, hogy mind több gyermek pályairányulása alakuljon tehetsége, adottsága és a társadalmi igény és lehetőség optimális összhangja szerint. E tekintetben különös súlyt kap a fizikai dolgozók szellemi pályára adottsággal rendelkező gyermekeinek felkészítése a felsőoktatási tanulmányokra.

Javult megyénk értelmiségének közművelődési munkája, a művészeti alkotó műhelyek és a tömegek kapcsolata. A fejlődés összefüggésben van a párt közművelődéspolitikai határozatával, amely nagy figyelmet fordít az értelmiség kulturális feladatainak kijelölésére, közművelődési tevékenységének fejlesztésére. Számos értékes, a dolgozó osztályok művelődését szolgáló akció indult már eddig is értelmiségi területről. Jelentős felsőoktatási intézményeink művészeti csoportjainak tájelőadásai megyénk falvaiban. Felsőoktatási intézményeink jól felszerelt és színvonalas munkát felmutató ifjúsági klubokkal rendelkeznek és arra törekszének, hogy kapcsolatot teremtsenek Szeged és a megye munkásifjúsági, falusi klubjaival. Fontos eredmény, hogy a TIT egyre hatékonyabb, az értelmiség közművelődési munkáját összefogó tevékenységet folytat: az utóbbi években jelentős számú önálló TIT-szervezet jött létre megyénk nagyközségeiben, amelyek - többek között - az agrárértelmiség közművelődési munkájának erősítését is szolgálják. Ezt a munkát folytatni kell üzemi szinten is, hogy a műszaki értelmiséget is bekapcsoljuk a közművelődés feladatrendszerébe.

Megyénk művészeti élete több területen /irodalom, festészet, színházművészet/ gazdag hagyományokra épül. A jelenben is a sokszínűség jellemzi. Szeged mellett a többi városnak is kialakult a sajátos művészeti arculata. Egyes művészetek /irodalom, képzőművészet, a Szegedi Szabadtéri Játékok/ a megye, a tájegység határain túl, országosan is jelentős szerepet játszanak.

A megyében élő írók tevékenysége, alkotásaik részét képezik a nemzeti irodalomnak. A megye irodalmi életének sajátosságait, értékeit az itt élő emberek életének bemutatása adja.

Megyénk mai irodalmát tartalmi vonatkozásban szocialista jellemünk iránti elkötelezettség, élénk közéleti érdeklődés jellemzi. Tíz év alatt 62 mű jelent meg. Az irodalmi élet egyik centruma a Tiszatáj, melyet Szegeden szerkesztenek és adnak ki. A folyóirat kritikai tevékenysége, valamint "hid" szerepe a szocialista országok vonatkozásában országosan is jelentős. Az irodalmi élet fejlődésének eredményeként Szegeden szerkesztik és adják ki a Kincskeresőt, az általános iskolások havi 75-80 ezer példányban megjelenő országos irodalmi folyóiratát. Az irodalmi élet problémája, hogy az elmúlt években az írók közül többen elhagyták megyénket, az utánpótlás nevelésében viszont csak lassu a javulás.

Az operaegyüttes munkássága országosan elismert. A tagozat sok kiváló művészt nevelt fel a magyar zenei életnek. A prózai tagozat korszerű szinpadí stílus kialakításával reagál korunk igényeire, műsorpolitikájában azonban az elmúlt években sok volt az egyenetlenség. A Szegedi Nemzeti Színház 40-nél több tájelőadást rendez megyénkben, bár ezirányú tevékenységük még további, a jövőben feltétlenül hasznosítandó lehetőséget tartalmaz. A Nemzeti Színház sok gonddal küzd. Nem megoldott a művészi utánpótlás, a művészek munkakörülményei évek óta nem javultak, évről évre huzódik az épület felújítása. A munkahelyi feltételek részbeni javulását jelenti a Kísszínház üzembehelyezése.

Csongrád megye, különösen Hódmezővásárhely és Szeged gazdag képzőművészeti hagyományokra tekinthet vissza. Az alföldi festészet olyan örökség, amelynek termékenyítő hatása napjaink művészetében is fellelhető. A szegedi képzőművészek szocialista szerződést kötöttek a nagyüzemekkel, kiállításokat, előadásokat tartanak a képzőművészet egy-egy kérdéséről. A Tornyai Múzeum nagyszámu kiállítást rendez a Hódmezővásárhelyen élő művészek anyagaiból megyénk községeiben és Vásár-

hely tanyavilágában. Megyénk művészei egyre hatékonyabb köz-
művelődési tevékenységét erősíti, hogy a közművelődési munká-
ban érvényesül a kommunista művészek személyes példamutatása.

A kutatóintézetekben, valamint a felsőoktatási intézmé-
nyekben dolgozó értelmiségiek, az MSZMP KB 1969-es tudomány-
politikai irányelvei, és a Központi Bizottság 1972-es hatá-
rozata az állami oktatásról, ráirányították a figyelmet a tu-
domány társadalmi, gazdasági, ideológiai és politikai kérdé-
seire, a szakemberképzés és továbbképzésre, társadalmi célja-
ink és a kutatómunka közötti összhang megteremtésének fokozott
szükségességére. A kutatók és a felsőoktatási intézmények ok-
tatói körében mind általánosabbá vált a tudomány növekvő tár-
sadalmi szerepének, a tudomány és a termelés szoros kaposo-
latának felismerése. E szemléletváltozás hozzájárul ahhoz,
hogy nőtt a tudományos kutatások és a társadalmi- gazdasági
igények összhangja, és a megyében végzett kutatások eredmé-
nyei növekvő mértékben segítik a gazdasági, kulturális, egész-
ségügyi területek fejlődését.

A Központi Bizottság, valamint a kormány a tudományos
bázisok fejlesztéséért kifejtett tevékenysége eredményeként
1973-ban megkezdte munkáját a MTA Szegedi Biológiai Központ-
ja, növelte megyénk súlyát a tudományos kutatásban a Gabo-
natermesztési Kutatóintézet működése.

A kutatók munkájának koordinálását, a kutatási eredmé-
nyek gyakorlati hasznosítását szervezi és irányítja a Szegedi
Akadémiai Bizottság. A SZAB fórumul szolgál a kutatók tudomány
politikai, de az ennél tágabb körű várospolitikai és általános
közéleti tevékenységének is. A SZAB regionális funkcióinak
erősödését jelzi a kutatásoknak a dél-alföldi területre való
kiterjesztése, sajátos regionális jellegű kutatási témák ta-
mulmányozására történő ösztönzés.

Az utóbbi években is nőtt az egyetemi, főiskolai nevelő-
munka hatékonysága, az oktató-nevelőmunkában kiemelkedő tel-
jesítményt nyújtó oktatók erkölcsi és anyagi megbecsülése. Fo-

kozódott az oktatók és a hallgatók oktatási formákon kívüli együttműködése, ezt tükrözi a Tudományos Diákkörökben fel-
lendült munka is.

Az oktatás korszerűsítésének feladatait /tananyag-csök-
kentés, tematikák, programok egyeztetése, korszerű oktatási
módszerek és eszközök bevezetése, illetve alkalmazása/ az ál-
lami vezetés, a párt- és KISZ-szervekkel szoros együttműködés-
ben dolgozta ki, illetve hajtja végre.

Az egész népességre kiterjedő ingyenes orvosi, gyógyin-
tézeti ellátás megnövekedett feladatokat jelentett az egész-
ségügyi dolgozók számára. Fokozta az igényeket az orvosi szol-
gáltatásokra gyakrabban rászoruló időskorúak országosnál ma-
gasabb aránya, továbbá az egészségügyi intézményeknek a megye
határain túlra is kiterjedő vonzáskörzete. Az elmúlt időszak-
ban a lakosság egészségügyi ellátásának főleg a személyi fel-
tétellei javultak /1960 óta megyénkben 30 százalékkal nőtt az
orvosok és gyógyszerészek létszáma/.

A tárgyi feltételek javítása mellett a pártbizottság a
gyógyító-megelőző ellátás színvonalának emelése érdekében
szorgalmazta és segítette az egészségügyi intézmények és szol-
gálatok szervezeti egységének kialakítását. A megfelelően
szervezett szakmai együttműködés lehetővé teszi az ésszerű
munkamegosztást, a vezetés és a munkaszervezés színvonalának
emelését, a hatékonyabb gyógyító-megelőző tevékenységet.

Tapasztalataink egyértelműen igazolják, hogy az egész-
ségügyi dolgozók, orvosok és szakkaderek döntő többsége hiva-
tásának megfelelően, magas színvonalon és lelkiismeretesen,
odaadással végzi feladatát. Fontos, hogy ezt a tisztességes
döntő többséget elismerjük, támogassuk és támaszkodva munká-
jukra fellépjünk az esetenként jelentkező etikai problémák
ellen. Tapasztalható ugyanis, hogy az egészségügy területén
is vannak a szocialista etikával szembenálló magatartási for-
mák. Etikai problémák, ha az orvos, a gyógyszerész nem tart
lépést a gyógyítás-megelőzés fejlődésével, vagy ha az orvosok
egymás közötti, nem megfelelő kapcsolata rontja a gyógyítás

hatékonyságát, de ide sorolható az ágyárulás, a hálapénz is. Ezekkel a magatartásokkal szemben, jellegük szerint, differenciáltan kell fellépni.

A párt-, tömegszervezeti és államigazgatási apparátusban dolgozó értelmiségiek a közvélemény figyelmének középpontjában állnak, ezért magatartásuk politikai hatása nagy. Az apparátusokban dolgozók szakmai felkészültsége, mozgalmi tapasztalata megfelelő. Politikai továbbképzésük biztosított, a munkavégzéshez szükséges szakmai továbbképzésüket a szervezetek rendszeresen, folyamatosan szervezik.

A párt- és tömegszervezetek, az állami szervek apparátusaiba a káderutánpótlás egyrészt az egyetemet, főiskolát végzett, rendszerünk által nevelt szakemberek, másrészt tudatos káderpolitika alapján a munkában és a társadalmi életben kitűnt szervező, vezetőkézséggel rendelkező, tehetséges fizikai munkások és termelőszövetkezeti parasztok köréből kerül ki.

A nők aránya viszonylag magas, javítani kell azonban a fiatalok arányán. A szakmai képzettséggel rendelkezők problémája, hogy esetenként megoldatlan a kapcsolatuk a szakmájukkal, ismereteik ilyen vonatkozásban szűkülnek, egyéni szakmai fejlődésük szakágazatuk fejlődésétől elmarad. Ez gondot okozhat a szakmájukba történő visszatéréskor.

A megyében közel száz ujságíró dolgozik. Munkájukat nagyfokú felelősségtudat, a pártunk politikája melletti kiállás jellemzi. Nagy a szerepük a párthatározatok ismertetésében, a mozgósításban és a végrehajtásuk során elért eredmények, problémák bemutatásában. Szocialista kritikai érzékkel írnak a megye gazdasági, közművelődési, oktatási, tudományos, egészségügyi, művészeti életének gondjairól, az e területeken megoldásra váró feladatokról.

Az igazságszolgáltatásban, az államigazgatásban és a tanácsai apparátusban dolgozik a jogászok nagy része, kisebb részük tevékenykedik az üzemekben, intézményekben és szövetkezetekben. Az értelmiségben belüli arányuk az elmúlt tíz évben

csökkent, abból adódóan is, hogy a jogi szakemberek iránti társadalmi igény nem mutatott számottevő növekedést. A megyében a jogi pályák közötti különbségekből adódóan nagy differenciáltság tapasztalható mind a munkafeltételek, mind a kereseti lehetőségek vonatkozásában. Munkahelyükön és azon túl is sokat tesznek a jogpolitikai elvek érvényesítéséért, a törvényesség biztosításáért, a szocialista jogalkotás és joggyakorlat egységének megteremtéséért. A lakosság szükségleteit elégíti ki a széles körben elterjedt jogsegély-szolgálat, hatékonyan vesznek részt a jogpropaganda munkában. Figyelemre méltó az egyes jogi pályák korösszetétele. Általában az tapasztalható, hogy az ügyvédi, szövetkezeti jogászi, vállalati jogászi pályán az idősebb, a bírói, ügyészi, valamint tanácsai pályán a fiatalabb korosztály található.

A pályakezdő és a nyugdíjba kerülő értelmiségiek, a nők helyzete

A megyében jelentősen növekedett a műszakiak, közgazdászok, agrárszakemberek, pedagógusok és az orvosok száma és ezzel együtt, ezen belül a fiatal értelmiségiek aránya. Egyes szakmacsoportokban a 30 éven aluli fiatalok aránya eléri a 35-40 százalékot.

A pályakezdő diplomások többségének hivatástudata megfelelő. Problémát jelent azonban, hogy viszonylag magas a munkahelyi fluktuáció, amely a fiatalok közérzetét, ambícióit is tükrözi. A fiatal diplomások nagy része különböző hatásfokkal részese a közéletnek. E munka jól mérhető gazdasági életünkben, véleményt nyilvánítanak és feladatokat vállalnak termelési tanácskozáson, szakmai vitákon és politikai rendezvényeken egyaránt. A munkahelyen tapasztalható körülmények sok esetben váltanak ki csalódottságot, türelmetlenséget a munkafeltételek, előrehaladásuk, anyagi és erkölcsi megbecsülésük vonatkozásában. Ez utal a képző intézmények pályára nevelésének hiányosságaira, illetve a képző intézmények, az oktatók gyakorlati élettel való kapcsolatainak gyengeségére is.

A világnézeti, politikai tájékozottságuk gyakran "tan-könyv"-jellegű, a képzés során elméleti ismereteket szereztek, a diákok közösségi életét élték, így többségük számára az élő társadalmi valóság elvont szféra maradt. Ezért, de más okokból következően is, a munkábaállás után a munkahelyek párt-, KISZ- és gazdasági vezetőinek fontos feladata a maximális politikai, szakmai segítség mellett az ideológiai továbbképzésre történő serkentésük, a társadalmi- közéleti tevékenységbe való bevonásuk. Fontos, hogy munkájukról, teljesítményükről reális véleményt kapjanak, a jól dolgozó, és munkájuk alapján pozitívan megismert fiatal részesítsék jutalomban, segítsék lakásgondjaik megoldásában.

A pályakezdő értelmiség mellett feltétlenül utalmunk kell a nyugdíjkorhatárt elért vagy annak közelében lévő értelmiségiek helyzetére. Fontos politikai kérdés is, hogy a nyugdíjazások körületekintően, humánusan, szocialista erkölcsi elveink szellemében történjenek. Az értelmiségiek sajátos módon reagálnak nyugállományba helyezésükre. Az oktató-, kutató- vagy gyógyító munkában eltöltött évtizedek után nehéz megválni munkahelyüktől. Biztosítani kell számukra, hogy a munkahellyel kapcsolatuk továbbra is fennmaradjon, be kell vonni őket az üzem, az iskola, az egyetem, a kórház stb. életébe, ha egészségük megengedi, különböző megbízatásokkal tartalmassá kell tenni kapcsolatukat.

Az értelmiség egyes foglalkozási csoportjainál a nők aránya igen magas. Az MSZMP KB nőpolitikai határozatának megjelenése után bekövetkezett szemléletváltozás jellemző az értelmiségre is. Fokozódott a nők aktivitása a közéletben, különböző tisztségekbe jelentős számú nő került. Nem javult azonban kellően a nők vezetői funkcióba állítása. Visszahuzó erő, hogy előléptetések, kinevezések esetén vagy magasabb közéleti funkcióba kerüléskor esetenként a követelmény szintet a nőknél indokolatlanul magasabbra szabják. Részben ezzel magyarázható, hogy a nők sok esetben nehezebben vállalnak tisztséget, vezető funkciót.

A tudományos kutatás területén dolgozó nők helyzete nehezebb, mint az azonos területen dolgozó férfiaké. Nem mindig kapják meg a megfelelő szakmai segítséget, emellett a családi kötelezettségek is visszahúzó erőként hatnak/pl. ha igénybe veszik a gyermekgondozási segélyt, elmaradnak a kutatómunkában stb./. Ezzel is magyarázható a kutató nők körében a minősítéssel rendelkezők alacsony száma /3,3 százalék/. A fiatal, egyedülálló nők számára a vidéki munkahely a családalapítás nehézségeivel is együtt járhat, ezért is inkább városokban kívánnak elhelyezkedni. Általában az értelmiségi nők helyzete összességében még mindig kedvezőtlenebb a férfiakénál, a kisebb jövedelmet és társadalmi megbecsülést jelentő szakmákba kerülnek, és keresetük gyakran nem áll arányban iskolai végzettségükkel, illetve végzett munkájukkal.

Az értelmiség ideológiai-politikai arculatának főbb jellemvonásai

Az elmúlt években az értelmiség társadalmi-politikai aktivitása, közéleti tevékenysége erősödött. A párt-, állami, társadalmi és tömegszervezetek jobban alapoznak munkájukra, széles körben bevonják őket a tanácsok, a Hazafias Népfront, a KISZ, valamint a különböző tudományos társaságok és szakmai szervezetek munkájába. A közművelődés területén jelentős ismeretterjesztő tevékenységet folytatnak, segítik a korszerű műveltséget, a marxista-leninista világnézet kialakítását, elterjesztését. A testületek döntéseit érdeklődéssel fogadják, legtöbbször már az ülések előtt aktivitás nyilvánul meg. A nagy többség kész a határozatok megvalósításából reá váró feladatok végrehajtására. Nagyra értékelik a párt- és állami vezetés részéről azt a törekvést, hogy mindig a teljes igazsággal, nyíltsággal lép a közvélemény elé. A döntések végrehajtásával összefüggésben kifogásolják a laza ellenőrzést, az indokolatlan türelmet a rendeletek be nem tartásával, a szocialista erkölcs megsértésével szemben.

Az élet- és gondolkodásmódban a kibontakozó és terjedő szocialista vonások mindinkább erősítik a megye értelmiségének politikai egységét. Kialakult náluk eszmei-politikai felkészültségük továbbfejlesztésének igénye. Nagy az érdeklődés bennük a társadalom és gazdaságpolitika aktuális kérdései, általában az elméleti összefüggések, a jelenségek mögött a lényeg megértése iránt. Ezt tükrözi a marxizmus-leninizmus esti egyetemre történő magas jelentkezési arány, a határozott törekvés a szakosító tagozatok, illetve a speciálkollégiumok elvégzésére.

A tudományos-technikai műveltség és a jónak ítélhető politikai iskolai végzettség ellenére az értelmiség egy részénél megfigyelhető a világnézeti és politikai kérdésekben egyfajta tartózkodás, a viták kerülése. Az egyes értelmiségi csoportok közötti elkülönülés, egymás kölcsönös megértésének esetenkénti hiánya is rontja az értelmiség politikai agitativ hatását.

A fejlett szocialista társadalom építésének időszakában az értelmiség növekvő szerepével együtt fokozódik a munkásosztály, a parasztság és az értelmiség szövetségének jelentősége. Az értelmiségnek a szövetségi politikával való egyetértése kifejeződik politikai elkötelezettségének erősödésében, mely mind szélesebb körben párosul a munkásosztály világnézetének, ideológiájának elfogadásával.

Szinte valamennyi területen megfigyelhető az értelmiségi dolgozók részéről a szocialista országok eredményeinek, tudományának, technikájának mind realisabb megítélése. Tapasztalataik alapján jelentős mértékben csökkent az értelmiség körében a nyugati tudomány és technika iránti elfogultság. Érdeklődéssel fordulnak a Szovjetunió és a szocialista országok tudományos és technikai eredményei, sikerei felé, mind természetesebbnek veszik a szocialista társadalom e téren is jelentkező fölényét.

A turizmus fejlődése, a kelet-nyugati kapcsolatok bővülése alapvetően pozitív hatású az értelmiségre. Ennek a ré-

tegnek soraiból kerülnek ki azok, akik a legtöbbet fordulnak meg a tőkés országokban, sokan vannak közöttük olyanok, akiket baráti kapcsolatok fűznek nyugati kollégájukhoz, tudóstársaikhoz.

Az utazások során társadalmi-politikai töltésű élményekkel gazdagabban térnek vissza, a valós helyzet megismerése nagy többségükben erősíti a szocializmushoz való tartozás érzését.

Nem tagadhatjuk azonban, hogy elenyésző mértékben ugyan, de érezhetők a kapcsolatok bővüléséből adódó negatív hatások is. Tapasztalható a nemzetközi burzsoá propaganda, az anti-kommunista hangulatkeltés, az imperialista fellazítási törekvések megélénkülése, amelyet tudatosan a szocialista országok értelmiségének megtévesztésére, ideológiai zavarkeltésre használnak fel.

A politikai tudat fontos része a nemzethez, illetve a többi néphez való viszony. A szocialista építés időszakában különösen fontos szerepe van a szocialista hazafiságnak és a proletárinternacionalizmusnak, mint a cselekvő ember mindennapi tudatában jelenlévő és ható eszmei és érzelmi mozzanatoknak. Az értelmiség jelentős hányada részt vesz az ifjúság nevelésében. E nevelőmunkának pozitív vonása, hogy mind mélyebben és eredményesebben nevel a szocialista haza szeretetére, tudatosítja eredményeinket, érzelmiileg is köti az ifjúságot a leghaladóbb magyar történelmi és forradalmi hagyományokhoz. Fogytékossága e munkának ugyanakkor, hogy a proletár internacionalizmusra való nevelés kevésbé hatékony és esetenként megmarad az általánosság szintjén.

Az értelmiség körében jelentősen csökkentek a nacionalista megnyilvánulások. Kevés azoknak a száma, akik tudatosan nacionalisták, a nacionalizmus burkoltan jelentkezik. Esetenként megfigyelhető - a nemzetközi élet eseményeinek hatására - a nacionalista nézetek felerősödött jelentkezése, de az általánosan csökkenő tendenciát nem befolyásolja. Az a véleményünk, hogy szükséges egyre szélesebb körben népszerűsíteni a szoci-

alista hazafiság és a proletár internacionalizmus igazi tartalmát, és ennek igénnyé kell válni az oktatás-nevelés legalsóbb szintjétől a legmagasabb elméleti-tudományos szintig.

A megye értelmiségének többsége materialista világnézetű, ennek szellemében él, dolgozik és gondolkodik. Ezen általános tendencia mellett időről időre szembetalálkozunk az értelmiség különböző csoportjainál vallásossággal. Az ideológiai, az agitációs és propaganda munkában fokozottan figyelembe kell vennünk azt is, hogy a vallástól való elszakadás még nem mindenkor jár együtt a marxista világnézet elfogadásával, ez olykor közönyt, nihilizmust is eredményezhet. Esetenként tapasztalható, hogy az értelmiség egyes csoportjainál keverednek az egyházpolitikai tennivalók a vallásos ideológia elleni harc kérdéseivel, ez bizonytalanná teszi őket az aktuálisan felmerülő problémák vitában történő tisztázásakor.

Az értelmiség túlnyomó többsége önzetlemül, hivatástudata által vezérelve dolgozik. Az erkölcsi, anyagi megbecsülés általában biztosított, tükrözi az értelmiség társadalmi helyét és szerepét, bár az egyes ágazatokban dolgozóknál béraránytalanság tapasztalható. A javuló anyagi feltételekkel párhuzamosan fejlődik az azokkal történő szocialista módon való élni tudás. Az egyes értelmiségi csoportok valóságos anyagi helyzetében meglévő eltérések különböző forrásokból származnak /magasabb alapbérek, jövedelmi érdekeltség, másodállás, mellékfoglalkozás stb./. Szűk körben tapasztalható, hogy az ún. "hálapénzek" helyi forrásainak lehetőségétől függően az átlagot többszörösen meghaladó jövedelemre tesznek szert. Munkájukon, egész magatartásukon áttetsző anyagiasságukkal, életvitelükkel rombolják a közfelfogást. A kispolgáriság azonban nem törvényszerű velejárója az életszínvonal emelkedésének, hanem részben a múltból örökölt, részben a napi ellentmondások talaján kitermelődő gondolkodás- és életmód. Harcolni nem az emberek ellen kell, hanem a nézetek, a magatartások ellen. Megkönnyíti ezt a munkát, hogy az értelmiség nagy többsége élesen elítéli az egoizmust, a harácso-
lást és az ügyeskedést.

A szocialista erkölcs térhódítása az értelmiség körében erősödő tendenciát mutat. Fejlődött a morális jelenségek megítélésének mércéje, az alapvető tényezők a becsületesen végzett munka, a közösséghez való szocialista viszony, a rendezett magánélet, a szocializmus építéséért érzett felelősség lettek.

E vázlatos áttekintéssel érzékeltetni kívántuk, hogy az értelmiség megnyílna is együtt fejlődik társadalmunkkal és kész a jövő - mainál nem kisebb - feladatainak megoldására.

Aczél György elvtárs szavaival "Távlataink megvalósításának sorskérdése a fizikai és szellemi munka közötti megosztásnak - Marx és Engels tanításának szellemében - fokozatos és folyamatos megszüntetése. Olyan világtörténelmi feladat ez, amely szinte a szocialista forradalmi átalakulás kezdetének pillanatában megjelenik, de központi jelentőséget csak a fejlődés mai fokán kap, a tudományos-technikai forradalom átalakulásában és távlataiban. Részt venni abban, hogy mind többen és többen képesek saját valóságukat szellemileg birtokba venni, ez nagy történelmi tett. A szocialista utat választó és vállaló, azzal cselekvően azonosuló értelmiség "kiváltsága", hogy ebben a történelmi átalakulásban megkülönböztetett szerep jut osztályrészéül".